

HEIDEGGER'İN FELSEFESİ*

Çeviren: Neziha DALGIÇ

Heidegger'in hayranları, onun ikinci büyük çalışmasını yazıp yazmaması konusunda aynı fikirde değillerdi, eğer böyle olsaydı (yani ikinci büyük kitabını yazmayı düşünseydi), bu, 1936 ve 1938 arasında müsveddelerini yazdığı Nietzsche Konuşmaları ya da (Olagelme) Felsefe Makaleleri olurdu, fakat diğer çalışmalarında gösterdiği gibi bu taslak yalnızca 1989'da yayımlandı. Yine de onun bir büyük eser yazdığı ve bunun da Varlık ve Zaman olduğuna ilişkin bir görüş birliği vardır.

Varlık ve Zaman Platon'un Devlet'iyle ya da Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi ile değilse bile, Hegel'in Ruhun Fenomenolojisi ile mukayese edilebilir. O (Varlık ve Zaman), Heidegger'in yazıların içinde en çok etkili olanıdır: O felsefecilerde olduğu kadar teologlarda, psikologlarda ve sosyologlarda da etkisi oldu. O, son on yıldan fazla bir süreyi kapsayan Heidegger'in çalışmalarının, konuşmalarının ve düşüncelerin sonuçlarını bilurlaştırdı ve daha sonraki çalışmaları Varlık ve Zaman'dan oldukça farklı olsa bile, o ondan bağımsız olarak anlaşılamayan sonraki çalışmalarına öncüllük eder. O aynı zamanda şimdiye kadar yazılan en zor kitaplardan birisidir. Hem kapsamlı yapısı hem de içerdiği dil okuyucuya, özellikle de Alman olmayan okuyucuya büyük problemler oluşturur.

Kaba taslak çalışmanın savı şudur: Bir zamanlar sorulan fakat uzun zamandır unutulmuş bir soru olan Varlık Nedir? sorusunu sormak önemlidir. Bunu yapmak (soruyu sormak) için varlığı veya varolanı göz önünde tutmak gerekir; bu, soruyu soran ve varlığın ön yargısal anlaşılmasına sahip olan ve dikkatli bir şekilde kullanılırsa, sorumuzu cevaplamak için bize rehberlik edecek olan varlık olduğu için, uygun seçim insan varlığı ya da 'Dasein'dir. Bu nedenle, kitabının ilk bölümünü Dasein'in temelde 'dünya içinde varlık' olduğunu ve bu varlığın 'kayı' olduğunu iddia eden 'Dasein'in temel analizine' atfeder. İkinci bölümde, Heidegger sadece ilk bölümde saklı olan temayı, yani Dasein'in zamansallığını ortaya koyar. Dasein, temelde zamansaldır: o kendi ölümünün ilerisini düşünür, vicdan ve kararlılıkla bir bütün olarak yaşamını inceler, o temelde tarihseldir. Dasein'in varlığı, çok yakından zamansallığıyla kuşatılmıştır. Varlık olarak Varlık nedir sorusu ve Dasein'in otantikliğindeki zaman ilişkisi düşünülerek, Varlık ve Zaman'ın ilkin üçüncü bölüme de sahip olması tasarlandı. Bu bölüm asla gözükmedi, fakat Varlık ve Zaman'ın (1953) yedinci baskısının önsözünde 1935'teki konuşmalara dayanarak, bir taraftan varlık, diğer taraftan oluş, görünüş, düşünce ve gereklilik arasındaki karşıtlıkları düşündüğü Metafiziğe Giriş'ine gönderme yapar. (Varlık ve Zaman'ın taslağının kenarındaki notta, Heidegger eksik üçüncü bölümün yerine (yerine geç-

cek olan şey) Fenomenolojinin Temel Problemleri'nden (1927, 1975) bahseder. Söz verilen içeriğinin yarısından biraz daha fazlasından bahsetmesine rağmen, bu çalışmanın kendisi de eksiktir. Varlık ve Zaman ayrıca sırasıyla Kant, Descartes ve Aristoteles'ten bahseden üç kısımdan oluşan bir ikinci bölüme sahip olacak şekilde tasarlandı. Heidegger geriye doğru felsefe tarihini incelemekten hoşlanır: Bir maske olarak teşhir etme sırasında bir yüzü bir filozof, cesaretle bağlandığı atalarının yüzünü açığa çıkartmak için maskesini çıkartır. Bu bölüm de görülmedi; fakat diğer çalışmaları ve konuşmaları, bizim ilk bölümün eksik parçalarına sahip olduğumuzdan daha iyi tasarlanan içeriğin bir resmini verir.

Hatta Varlık ve Zaman'ın bu kısa incelemesi onun hakkındaki soruları çoğaltır. Varlığın anlamı nedir ve niçin bunun sorulması bu kadar önemlidir? Dasein nedir ve o, varlığın anlamı nedir sorusuyla nasıl bağlantılıdır? Nasıl ya da niçin Dasein dünya içindedir? Niçin zaman ve zamansallık Dasein ve onun varlığı için bu kadar önemlidir? Heidegger Varlık ve Zaman'ın eksik parçasında söylemek için ne önerdi ve nasıl önerdi ve eğer öyle olsa, daha sonraki çalışmalarında söylediği şeylerle bağlantılı mıdır?

Varlık

Niçin varlık? Varlık terimi çeşitli çelişkileri içerir. O ilk durumda 'bilgi' ve 'bilim' ile çelişir. Heidegger'in zamanındaki ve daha önceki birçok filozof, özellikle de Kant'ı takip ettiğini iddia edenler, 'Ne bilebiliriz?' ve 'Bilimin temelleri nelerdir?' gibi bu tür soruları sorarak temelde epistemolojiyle ya da bilgi teorisiyle ilgilendiler. Heidegger epistemolojiye karşıydı. O 'sürekli bıçağımı biler, fakat bir türlü işe başlayamazdı.' (vi-ii, 41) Bilgi, özellikle bilimin sistematik bilgisi bir taraftan bilen, diğer taraftan hakkında bilinmek istenen obje ya da objeler alanı arasında bir bağlantıyı içerir. Heidegger'in epistemoloji hakkındaki şüpheleri bu üç ögenin her biriyle ilgilidir.

İlk olarak bileni ele alalım. Kimdir o? O, tamamiyle önyargısı olmaksızın konusunun teorik bilgisine dalan saf bir özne midir ya da o bir bilim öznesinden ziyade, diğer bir çok şeylere bir çok bağlantıları ve tutumlarla belirli bir yer ve zamanda bulunan ilginç insan varlığı mıdır? İkinci olarak bilme bağlantısını ele alalım. Niçin bilme? Bilme, sadece bizim dünyadaki şeyleri ele aldığımız bir çok şey arasındaki bir bağlantıdır; o, onları benimsediğimiz ilk bağlantı değildir, o tamamen birisinin kariyerinde son zamanlarda ve sadece ara sıra yer alır; o örneğin, birisinin eşini ya da ön kapısının anahtarını elde etmek için takındığı en açık tutum da değildir. Bilme, nasıl bu diğer tutumları şeylerle ilişkilendirir? Ve bilme neyi içerir? Bizler genellikle bilginin değişmez bir şeymişçesine, elektronların tıpkı tarihsel olaylar gibi aynı şekilde biliniyor muşçasına konuşmaya eğilim duyarız. Ya da bunun böyle olmadığını fark edersek, tıpkı Descartes gibi örneğin maddi parçacıkların hareketleri ve boyutları gibi şeyler hakkında tam sonuçlar garanti edecek olan ideal bilgi formları önermeyi deneriz. Fakat bu, o nedenle, örneğin bilinen nesnelere aleminin dışında bırakılan tarihsel olaylara uygun olmayacaktır. Eğer biz bu yönü reddedersek, nesnelere alanı hakkında bilgi elde etmenin uygun yolunun doğadaki bölümlere ya da bu nesnelere varlıklarına bağlı olduğunu fark ederiz. Bizler tarihsel olayları bir şekilde ve elektronları da diğer bir şekilde bilebiliriz: elektronları keşfetmek için eski dokümanları elemeyiz ya da I, boratuarda Napoleon'u

bulmaya çalışmayız. Bu, tarihsel olayların elektronlardan farklı çeşit nesnel olduğu içindir. Böylece bilgiyi elde etmeden önce, doğayı, varlığı ya da bilinen objenin doğasını ve varlığını düşünmeye ihtiyaç duyarız.

Objeler ya da nesnelere sayılar, bitkiler, yıldızlar, hayvanlar vb. gibi sınıflara ayrılabilirler. Varlıklar sınıfı özel bir bilimin güvencesindedir. Astronomlar yıldızlar hakkında, botanikçiler bitkiler hakkında ve benzeri çalışırlar. Eğer bir filozof bilgiden ziyade varlığı ele alırsa, yüzeysel bir şekilde sadece bilginin genişlik ve geneliğinde bilimsel uzmandan ayrılarak yıldızları ve bitkileri de ele alabilir mi? Hayır. Bu öncekileri unutturacağı için Heidegger'in filozofa bilimin objeleri hakkında daha temel soruya tolere etmeye hazır olduğundan daha düşük bir statü vermez. Bu şekilde varlıkların dünyasını nasıl ayırabiliriz? Dünya doğal olarak bilimlere kendisini elde hazır bölümlerde göstermez. İki aşık yıldızlı bir gökyüzünün altında kırdı el ele dolaşırken, profesyonel yaşamlarında jeolojist olsalar bile kendi kendilerini ve onları çevreleyen şeyleri jeolojistler, botanikçiler, meteorologlar için belirlenen nesnelere olarak görmezler. Bir zamanlar şimdi olduğu gibi bilimler ve nesnelere alanları arasında böyle ince sınırlar yoktu. Hatta son zamanlarda bilim adamları bazen konularının doğasını yeniden tanımlarlar, onun etrafındaki sınırları yeniden şekillendirirler, onda bulunan şeyin yeni düşüncesinden objeleri hakkında bilgi elde etmenin yeni yollarını ortaya koyarlar ve eski olanları terk ederler. Böyle bir bilim adamı netice itibarıyla, herhangi bir bilim çalışmasının altında yatan bir çeşit projeksiyonu, varlığa yüklemekten başka ne yapar? Fakat bu diğer bir problemi ortaya çıkarır. Eğer bir bilim adamı, hiç olmazsa düşünen, yenilikçi bir bilim adamı ve konusunun varlığını düşünürse, filozofa yapacak ne kalır? Niçin onu bilim adamına bırakmaz? Çünkü Heidegger bilim adamının bir çok varlık alanı arasında sadece birisiyle ilgilenmesi gerektiğini iddia eder; bir bilim adamı olarak o projelerinin yer aldığı arka plana aldırılmaz. Objeler ve her gün güvendiğimiz fakat birlikte teorik bilimlerin gözden kaçırdığı aşına olduğumuz şeyler, diğer bilimlere bırakılır. Varlık olarak varlığın doğasını açıklamak ya da onu özellikle varlığın bir bölümüne ışık tutabilecek varlığın formal olmayan kapsamlı anlaşılmasını ifade etmek için yapmaz.

Varlığın Çeşitli Anlamları

Heidegger bizim varlıkların bilgisinden ya da bilgiden ziyade varlığa odaklaşmamız gerektiğini belirtir. Heidegger için 'varlık' sadece bilgiyle değil, fakat 'varlıklarla' ya da 'nesnelere'le de ters düşer. Niçin varlıklardan ziyade varlık? 'Olmak' fiilinin varoluş, yüklem ve özdeştir in 'tir'i gibi, farklı anlamlara ve kullanımlara sahip olduğunu eskiden beri biliyoruz. Niçin biz bunu bilimlerin temel önemli sorusu olarak ya da temel, belki de tek, hakiki felsefi soru olarak hesaba katarız? Bilim adamı belli varoluşların var olduğuna (vardırın 'dır'ı olarak) ve varolanların ne olduğuna (yüklemin 'dir'ı olarak) karar verir. O ya da filozof varlıkla daha fazla ne yapmak zorundadır? Fakat Heidegger varlığın, görünmek için açığa çıkan zayıf, iştah kapayan özne olmadığını iddia eder. Bunun için böyle olduğunu görmek için, biz onun Brentano'nun kitabında Aristoteles hakkında ve daha sonra Aristoteles'in kendisinde bulunduğu 'varlığın çeşitli anlamlarına' bakmaya ihtiyaç duyarız.

Aristoteles'e göre, 'olmak' fiili bir çok boyutta belirsizdir. Bir şeyin olduğunu (filan

şey ya da filan kişi) söylediğimizde, bizler onun aktüel olarak olduğunu ya da onun potansiyel olarak olduğunu kastederiz. (Aristoteles'e göre, aktüellik mantıksal olarak potansiyellikten önce gelir.) Tekrar 'olmak' bazen 'doğru olmak'la, 'şey-durumu olmak'la eşanlamlıdır. Fakat 'olmak'ın en önemli şekildeki anlamı, onun başvurduğu varlık kategorisine bağlı olarak değişir. Aristoteles'te başka şeylerdeki maddeler -nitelik, nicelik, bağıntı ve benzeri varlığını tözlere dayandırırken, tözün en temel on kategori olduğunu önerir. Varolan her şey, bu kategorilerden birisine ya da diğerine girer, bu yüzden onlar sınıftırlar ya da varlık cinsleridirler. Aristoteles'in bakış açısına göre, onlar varolan en yüksek cinstirler. Varlık birden fazla anlama geldiği için, bir bütün olarak varlıklar, bir cins meydana getirirler. Eğer biz, bir niteliğin, onun rengi gibi, atın rengi iken, bir maddenin, at gibi, sade bir şekilde olduğunu ve onun varlığının ona ait olan madde-ninkine (niteliğine) bağlı olduğunu düşünürsek, bu çok kolaylıkla görülebilir. Çok anlamlı ya da 2 anlamlı bir terim cinsi belirleyemez. Örneğin; hayvan türleri olarak atlar basit cinsi meydana getirir, fakat eğer "at" kelimesini tam anlamıyla ele alırsak ve hayvanlara (atlara) ilaveten salıncaklı at (roking-horses), çamaşır askısı (clothes horses) ve atlama beygiri (vaulting horses) anlamlarını kapsarsa, bizler artık asıl cinse sahip olmayız, fakat hiçbir şeyle birleştirilemeyen fakat çok anlamlı isimle birleştirilen farklı oluş tabakalarına sahip olabiliriz. "At" ve "Varlık" arasındaki farklılık şudur: Atın farklı anlamları anlamlı bir şekilde birbirleriyle bağlantılı değil iken - fakat sadece tarihsel olanaklar ve yüzeysel benzerlikler ile - Aristoteles'in de bazen "analoji 'nin ünitesini iddia ettiğine hükmederek "varlık"ın farklı anlamları sistematik olarak ve anlamlı bir şekilde birbirleriyle ilgilidir. Tüm durumlarda, çeşitli anlamlardaki varlık, atların olduğu bir tarzda bir cinsi meydana getirmek için değilse bile, çeşitli tip atların olmadığı bir tarzda araştırmanın basit bir başlığını oluşturmak için yeterli bir şekilde birleştirir.

Varlık, ayrıca daha sonra tarih içinde farklı anlamlara sahip olduğu için artılmaya ihtiyaç duyulur. Örneğin, Aristoteles'te açık bir şekilde ortaya çıkmayan oluş olarak varlık ve öz olarak varlık arasında Orta Çağ'a özgü bir ayırt etmeye ihtiyaç duyulur. O tamamen varlığın farklı anlamları olduğu fikrinde olmasa bile, varlığın farklı tipleri olduğunda Aristoteles'le hem fikirdir. O bunun için bir şeyin olduğu ya da varolduğu gerçek olan bir 'bu' varlık ("that-being") ve bu varlığın olduğu şey yani varlığın olduğu şey ("what-being") yanında üçüncü bir terim teklif eder. Örneğin eğer bir süre için Aristoteles'in kategorilerinin sınırında kalırsak, ilk olarak atların varolduğu gerçeğine, ikinci olarak onu diğer hayvanlardan ve genelde diğer nesnelere ayıran bu özelliklere ve sonuçta da onun bir madde olduğu fakat diğer kategorilerdeki bir oluş olmadığı gerçeğine sahip oluruz. Ya da Aristoteles'in kategorilerinin sınırının ötesine geçen bir durum almak için, her sayının 2 asal sayısının toplamı olup olmadığı gibi bu tür sorular sorarak, matematikçiler, sayının ne olduğunu araştırırken, filozof sayının varlığını, onların nasıl olduklarını ya da varlığın tarzlarını sorgular(karşılaştığımız xxii 8, 43; xx149). O Husserl'inde yaptığı gibi, sayıların ne fiziksel ne de psikolojik varlıklar olduklarını fakat reel varlıklardan ziyade ideal varlıklar olduğu şeklinde cevap verebilir. Bu durumda, varlık tarzları reellikten ziyade idealdir.

Aristoteles'e Karşı Heidegger

Eğer Aristoteles ve onun varisleri varlık sorusu hakkında böyle çok çalışma yapmaktaysalar, Heidegger daha fazla ne yapabilir? O (Heidegger) filozofların şans eseri olsa bile dogmaların pekiştirdiği doktrinleri kabul etmemesi gerektiğini belirtir, o (filozof) onu yeniden düşünerek doktrinin orjinal olarak çıktığı kaynağa dönmelidir. Fakat böyle etraflıca düşünme her zaman miras kalan doktrini bir uzama/boyuta dönüştürür ve bu durumda, Heidegger bir çok noktada Aristoteles'e itiraz eder. Özellikle Aristoteles, birkaç kategoriye rağmen, genel olarak mevcut oluşların varlığının Tanrı, insanoğlu, bitkiler, hayvanlar, heykeller ve kalemler gibi her şeyin nitelikle nicelikle, bağıntıyla ve benzeri bir madde olduğu bir parçanın bütünü olduğunu ima eder. Tüm oluşlar önümüzde hazır varolanlar (present at hand) Vorhanden ilgisiz bir konunun uygun objeleri olarak görülür. Heidegger Varlık ve Zaman "da tüm oluşların bu tipte olmadığını iddia eder. Eğer böyleyse, örneğin onun fiziksel boyutları ve özelliklerinden ziyade "çok ağır" ya da "tamamen düz" olarak tarif edilen bir çekiç, tamamen bir kullanım objesi olarak görür. Bir aşğın sevgilisine sunduğu hediye, bir çiçektir, bir bitki ya da bir botanik araştırma nesnesi değildir. Hatta oluşların farklı tipleri arasında ayrımlar gören filozoflar bile, onların bu oluşların varlığını basit örneklerle asimile ettiği daha yakın bir incelemeyi açıklarlar / gösterirler. Örneğin Descartes, şeyi ya da maddeyi düşünme anlamına gelen res cogitans ve şeyi ya da maddeyi kaplamasına alma anlamına gelen res extensa arasında kesin bir ayrım yapar. Fakat bu münasebetle, o sadece araçların varlığını ve gezegenlerinkini asimile etmez, hem attaki varlık şeyleri kapsamına alır, hem de her biri, gerçi farklı bir tutum olan temel bir tutumda olduğu için, daha az açık bir şekilde olursa, o düşünme şeylerinin varlığını asimile eder. Olan ya da varolan her şeyin aynı tarzda olduğunu ya da varolduğunu, varolmanın yüklemelerin desteğinde (ya da değişken değer) olduğunu, açıkça farklı tarzlarda olan oluşların farklı yüklemeler taşıdıklarını söyleyemez miyiz? Fakat Heidegger her şeyin yüklemelerinin taşıyıcısı olmağı şeklinde cevap verir onun bir varlığın gizli /kaçamaklı homojenleşmesini zaten tanıttığını varsayar.

Filozoflar niçin oluşların varlığını homojenleştirme eğilimindedir? Heidegger bir nedenin şu olduğunu belirtir: Onlar bireysel varlığa ya da onların bulunduğu içerikten yoksun olan varlık tiplerine odaklaşırlar. Örneğin eğer bir kişi çiviye çakan, zihni meşgul bir marangoza önem vermezse çekici Vorhanden olarak, belirli özellikli bir şey olarak ya da bir yüklemeler desteği olarak görmek daha kolaydır. O halde biz sadece dünya içindeki oluşların varlıklarını değil, fakat netice itibarıyla bir bütün olarak dünyanın varlığını ve çevrelerindeki içeriklerin varlığını da düşünmeye ihtiyaç duyarız. Aslında niçin ve nasıl onu farklı çeşitlere böldüğümüzü görmek için varlığa bakmaya da ihtiyaç duyarız.

Ama Heidegger doğrudan doğruya ya bir bütün olarak varlıkları ya da böyle varlığı düşünmez. O Dasein olan insan varlığının incelenmesine döner.